

Škrlatec

// Ana Bordjan

Pozno pomladanski jutranji sprehod po vlažnih travnikih Cerkniškega jezera je pogosto bogato nagrajen z opazovanji redkejših vrst ptic. Med njimi lahko v marsikaterem skritem kotičku poslušamo skrivnostni žvižg škrlatca (*Carpodacus erythrinus*). Če se hitro in tiho ozremo za žvižgom, lahko uzremo rdečega lepotca vrh grmičja sredi travnika. Sedi visoko na vejah krhlike ali jelše ter steguje glavo kvišku in vztrajno žvižga. Njegov *fuit-fiju* je tako mamljiv, da pozabimo na pot, ki smo jo želeli prehoditi, in mu samo sledimo, ko se spreletava po vrhovih grmov. Občutek imamo, da nas škrlatec s svojim žvižgom pravzaprav vabi k sebi.

Pojavljanje škrlatca v Sloveniji je zavito v skrivnost

Škrlatec je v deželah severno in vzhodno od Slovenije sicer pogosta vrsta, pri nas pa je njegovo pojavljanje zavito v skrivnost. Spada v tisto skupino ptic, za katero pravimo, da se pojavlja v Sloveniji v gnezditvenih valovih, kar pomeni, da se na nekem območju najprej pojavlja in tudi gnezdi, nato pa izgine ter se čez nekaj let spet vrne. Njegovo nepredvidljivo pojavljanje pri nas povezujemo z dejstvom, da na območju Slovenije dosega zahodni rob svojega sicer obsežnega območja razširjenosti, ki sega vse do Tihega oceana in osrednje Kitajske. Populacija škrlatca v Sloveniji je najbrž povezana z uspešnostjo populacij vzhodnejše od nas, dejavniki za gnezditvene valove so verjetno mnogi in kompleksni. Pri nas se škrlatec zadrži le kratek poletni čas. Spomladi zapusti svoja prezimovališča med aprilom in koncem maja, pri nas pa ga lahko pričakujemo šele v drugi polovici maja z glavnino med koncem maja in začetkom junija. Po koncu gnezdenja odrasli osebki zapustijo gnezdišča že konec julija. V prvi polovici avgusta jim sledijo še mladostni osebki, ki se izjemoma zadržijo dlje. To kratko obdobje bivanja pri nas ga daje ob bok sršenarju (*Pernis apivorus*) in močvirski trstnici (*Acrocephalus palustris*), ki se v Sloveniji kot gnezdilki zadržita zelo kratek čas. Največkrat smo gnezdenje škrlatca v Sloveniji zasledili na vlažnejših območjih, kot so Ljubljansko barje, Zelenci - izvir Save Dolinke in Cerkniško jezero. Najdlje se je zadržal prav na slednjem, kjer še vedno gnezdi.

Škrlatca je na Cerkniškem jezeru najlažje opazovati v poznih majskih in junijskih jutrih. Najdemo ga na obrobju jezera na vlažnih travnikih, ki so bolj poredko košeni in se že zaraščajo s krhliko in jelševjem. Na teh travnikih škrlatec s svojo barvitostjo kar tekmuje s kukavicami, mečki in krvenko. Vendar bomo kljub obi-

2

3

lici rožnato rdeče barve na tleh škrlatca zaman iskali. Večino časa se namreč zadržuje višje, v grmičkah in drevesih, kjer si splete gnezdo in se tudi prehranjuje. Gnezdo dobro skriva blizu debla drevesa ali pa v gosti grmičje. Hrani se predvsem s semeni, popki, plodovi ter tudi z nevretenčarji.

Zanimivosti iz njegovega sveta

Mladi škrlatci nam jo med sprehodom po travniških Cerkniškega jezera lahko tudi zagodejo. Ko zaslišimo znani vabljeni *fuit-fju* in začnemo iskati rdečega lepota vrh grmov in dreves, lahko včasih najdemo le rjavkaste ptice, ki vztrajno ponavljajo svoj žvižg in se stegujejo vznak. To so drugoletni osebk, ki so podobni samicam, pojejo pa že kot prekaljeni in izkušeni odrasli samci. To petje je le vaja za prihodnje leto, ko se bodo goreče obarvali in s svojo opravo in žvižgi vabili samice. V družini ščinkavcev je takšna kasnejša spolna zrelost, kot obstaja pri škrlatcu, prava posebnost. Škrlatčevo socialno vedenje je sploh nekaj posebnega. Večinoma ostanejo pari skupaj nekaj let, občasno pa ima samica več partnerjev, čemur pravimo mnogomoštvo ali poliandrija. Stalnemu paru se pridruži dodaten samec, zato ni nenavadno, če na nekem območju opazujemo večje število samcev kot samic. Pri štetju gnezdečih parov škrlatcev moramo biti torej previdni, saj je treba upoštevati, da gre lahko le za eno gnezdo, čeprav na kratki razdalji pojeta dva samca. Takšna poliandrija pri škrlatcu obstaja le na določenih območjih razširjenosti, zato bi bilo zanimivo raziskati, kako je s tem pri nas. Po drugi strani pa se na nekaterih območjih razširjenosti škrlatca pojavlja tendenca, da pari gnezdiijo izredno blizu skupaj, lahko celo na isti veji ali pa le nekaj 10 metrov narazen. Slednje sem opazovala tudi na Cerknškem jezeru, kjer je "škrlatčevega habitata" relativno malo. Tam, kjer škrlatcu ustreza, pa lahko na manjšem travniku najdemo tudi do pet parov.

Živo rdeči osvajalec

Samec s svojim žvižgom privablja samice in hkrati označuje svoje območje ali teritorij. Do drugih samcev je agresiven, bojuje se tudi v zraku. Tam se nasprotnika lahko celo zgrabita za noge in se nato spuščata v tandemu. Takšno vedenje je pogostejše pri nekaterih ujedah, za ščinkavce in manjše ptice pa je manj značilno. Par škrlatcev se pogosto vrača na isto gnezdilno mesto. Potem ko samec samici pokaže nekaj ugodnih gnezdilnih mest, ona izbere eno izmed njih ter tam zgradi gnezdo. Za mladiče skrbita oba. Samec škrlatca je pravi osvajalec. Ne samo, da se odene v živo rdeče oblačilo in žvižga za svojo samico, temveč se potruji tudi pri dvorjenju. Vztrajno se priklanja izvoljenki, plahuta s perutmi in dviguje glavo visoko vznak.

Pester habitat

Škrlatec velja za prilagodljivo in uspešno vrsto, na kar kaže dejstvo, da je pogosta vrsta severno in vzhodno vse od naših krajev tja do Tihega oceana. Najdemo ga tako v tajgi in gozdni stepi kot v visokogorju in celo kulturni krajini. Vsem tem izredno različnim habitatom pa je skupno dejstvo, da je krajina razgibana in heterogena. Škrlatec se namreč izogiba popolnoma odprtim območjem brez lesne vegetacije kot tudi sklenjenim gozdom. Potrebuje izpostavljena mesta, ki mu rabijo kot pevsko mesto.

Rožnati predstavnik ščinkavcev je na severu in vzhodu pri ornitologih vzbudil veliko zanimanja in je dobro poznana vrsta. Pri nas pa nas še vedno preseneča s svojo pojavnostjo in drugimi skrivnostmi, ko z vrhov krhlik in jelš poslušamo njegov *fuit-fju* in se sprašujemo, ali ga bomo prihodnje leto spet imeli priložnost občudovati. ●

1: Samec škrlatca (*Carpodacus erythrinus*) je pravi osvajalec, ne samo, da se odene v živo rdeče oblačilo in žvižga za svojo samico, temveč se potruji tudi pri dvorjenju. Vztrajno se priklanja izvoljenki, plahuta s perutmi in dviguje glavo visoko vznak.

foto: Leon Kebe

2: Jutranji sprehod po vlažnih travnikih Cerknškega jezera je pozno spomladi pogosto bogato nagrajen z opazovanji škrlatca, ki ga je na Cerknškem jezeru najlaže opazovati v poznih majskih in junijskih jutrih.

foto: Ana Bordjan

3: Samica škrlatca ni tako živih barv kot samec. Njena značilnost je, da ima občasno lahko več partnerjev, čemur pravimo mnogomoštvo ali poliandrija.

foto: Dejan Bordjan